

Bartje in Oost-Groningen? Douwe Veen (76) vindt de vergelijking begrijpelijk, maar niet terecht. „Bartje, van Anne de Vries, is een geromantiseerd verhaal, over de armoedige toestanden in Drenthe in het begin van deze eeuw. In mijn boek is niets verzonnen. Het zijn mijn jeugdherinneringen. Alles wat ik erin heb opgeschreven is echt gebeurd. Er zijn veel overeenkomsten met het verhaal van Bartje, maar er zijn ook verschillen”.

Dinsdagavond zal Douwe Veen in bistro „t Heu verloag'n" te Veelerveen het eerste exemplaar van zijn boek „Jeugdherinneringen van een veenarbeider, 1909-1921" aanbieden aan burgemeester Drenth van Bellingwedde. De voormalige voorzitter van de afdeling Vriescheloo-Veelerveen van de Algemene Nederlandse Landarbeidersbond (in 1970 opgegaan in Voedingsbond NVV) geeft daarin een boeiend verslag van zijn eerste twaalf levensjaren. Het verhaal was aanvankelijk slechts voor zijn nabestaanden bedoeld, maar het groeide uit tot een omvangrijk manuscript, dat met liefde werd bewerkt door medewerkers van de Geschiedeniswinkel in Groningen. Het is nu een boek geworden waarin de leefomstandigheden, de moeilijkheden en de sfeer van een bijna vergeten tijdvak levendig worden teruggeroepen.

ANDRÉ HORLINGS

Douwe Veen werd geboren in het dorp Hude bij Oldenburg, als zoon van een Oostgronings gezin, dat naar het Duitse veen vertrokken was omdat daar turfgravers werden gevraagd. Dat leek meer zekerheid te bieden dan de losse arbeid die in de wijde omgeving van het „Tranendal" (Winschoten-Scheemda) was te vinden. Het werden er redelijk welvarende jaren, maar in 1914 brak de Eerste Wereldoorlog uit en werden ook „neutrale" buitenlanders met argwaan bejegend. In 1916 verhuisde de familie naar Winschoten en daarna naar Holte en Vlagtwedde. In Oost-Groningen was het weer hard sappelen voor een karig bestaan. Douwe Veen bekijkt het allemaal met kinderogen, „zoals ik mij mijn jeugd herinner". Het boek eindigt op het moment dat aan die onbezorgde tijd een definitief einde kwam. De laatste zin: „Morgen kon ik beginnen te arbeiden in het veen”.

POLITIEK

„Jeugdherinneringen van een veenarbeider" is geen politiek pamflet geworden, vol schrijnende voorbeelden van tegenstellingen tussen arbeiders en bazen, armoede en rijkdom, arbeidsonrust en dwingelandij, strijd voor sociale rechtvaardigheid en uitzichtsloosheid of van het proletariaat dat zich aan zijn ketenen poogt te ontrukken. De klassestrijd was, in het tijdvak dat door Douwe Veen wordt beschreven, wel degelijk aan de gang, maar klinkt in het boek maar één keer door: in een gesprek tussen z'n vader en z'n oom, over de noodzaak van een arbeidersorganisatie. Douwe Veen heeft daar een simpele verklaring voor. „Het zijn mijn jeugdherinneringen. In de tijd die ik beschrijf was ik me niet bewust van rellen, stakingen of geschillen. Het is logisch dat de mensen uit m'n boek de sociale hoogten willen peuren, maar dat zit er niet in. Ik had ook best over de strijd kunnen schrijven, maar dan had ik moeten fantaseren of romantiseren. Ik had kunnen schrijven over „bittere, schrijnende armoede", in plaats van over „armoede". Maar wat was er dan van mijn verhaal overgebleven? Het zijn echt de gebeurtenissen uit

mijn jeugd; de belevenissen en vooral het gevoelsleven van een arbeiderskind uit die tijd. Bovendien ben ik een „laatbloei". Pas na de oorlog ben ik actief geworden in het vakbondsleven; voorzitter van de Landarbeidersbond. Maar dan nog: anderen hebben veel meer werk verricht in die tijd”.

Het is duidelijk, eerlijk standpunt, en in zijn simpelheid eigenlijk best een verandering. De „herinneringen" van Douwe Veen worden niet vertekend door het toevoegen van latere levenservaringen. Hij schetst de gedachtenwereld van het kind dat hij tussen 1909 en 1921 was en aan kinderen die jonger zijn dan twaalf gaat de „ernst van het leven" nu eenmaal - gelukkig - ongemerkt voorbij. Zijn beschrijving is bewonderenswaardig naïef. Hij houdt vol dat een oudere, ongehuwde zuster „door de oei-vaar was gebeten"; vertelt over het opdrinken van z'n eerste flesje Si-Si, „heel iets anders als putwater of het water uit een sloot"; over z'n „natte broek" toen hij in Duitsland z'n burens met een kurkpistool de stuipen op het lijf had gejaagd; over de „Rechtersstoel" waar, volgens meester en juf, na de dood aan de hand van de zonden zou worden bepaald of het hiernamaals in hel of in hemel zou worden verbracht. Douwe Veen kende, als Bartje, in zijn jeugd vele angsten, vertekende de werkelijkheid naar zijn beperkte levenservaring en trok zijn volstrekt eigen conclusies uit de gebeurtenissen waarmee hij werd geconfronteerd. Zijn beschrijving is zelden onthullend en nog veel minder schokkend, terwijl historici en sociologen tevergeefs zullen speuren naar een antwoord op een voor de hand liggende vraag „hoe een Oostgronings gezin reageerde op geschiedkundig vaststaande feiten". Dat was ook niet de bedoeling. De „Jeugdherinneringen van een veenarbeider" geven een werkelijkheid weer die niet in geschiedenisboeken is te vinden. Ze zouden trouwens niet geschreven zijn als Douwe Veen zeven jaar geleden geen hersenbloeding had gehad, die voor hem een drastische omschakeling van zijn leefgewoonten noodzakelijk maakte. Douwe Veen raakte gedeeltelijk verlamd. „Ik had altijd al het plan verhalen uit m'n jeugd na te laten voor het nageslacht, maar als die hersenbloeding er niet tussen was gekomen zou ik nu waarschijnlijk m'n energie hebben gestoken in het kweken

bouw voor en vader Veen had gehoord dat daar rijkssubsidie voor beschikbaar was. Zou hij een groter huis bouwen dan er stond, dan werd vrijwel de helft vergoed. Er zat echter een flinke adder onder het gras: het nieuwe huis moest worden goedgekeurd. En dat gebeurde niet.

De aannemer die het karwei had aangenomen, met de afspraak dat vader en een broer ook mee zouden helpen, zou voor een paar goede timmerlieden zorgen, maar bleek niet in staat die te betalen. De benodigde mankracht ontbrak daarmee, met de noodzakelijke vakkenis. Bovendien was er haast bij: de klus moest zo gauw mogelijk af.

Na de verhuizing kwamen twee heren het huis keuren, „voordat de grote rijkssubsidie verstrekt werd. Op hen was het wachten om daarna alle leveranciers van bouwmaterialen te kunnen betalen. Zij hadden allerhande kritiek. Ze meenden dat er heel wat verbeteringen aangebracht moesten worden. Met veertien dagen zouden zij terug komen en dan moest de zaak in orde zijn”. De moedeloosheid sloeg toe in huize Veen. Er werd hoegenaamd niets verbeterd. Veertien dagen later werd het huis afgekeurd. De leveranciers van materialen vroegen het faillissement aan van vader Veen. De openbare verkoping bracht minder op dan de helft van de kosten van het huis. „Mijn ouders waren nu nog armer dan de bewoners van deze streek, waarvan we meenden dat die het al zo arm hadden”. Voor Douwe Veen betekende de gebeurtenis een drastische streep door z'n toekomstplannen. Meester op school had ervoor gepleit dat hij verder zou gaan leren, maar dat was nu onmogelijk geworden. Min of meer toevallig vond hij werk als turfgraver. Op dat moment eindigt zijn verhaal.

BARTJE

De jeugdherinneringen van Douwe Veen bevatten alle ingrediënten die in een roman noodzakelijk zouden zijn. Dat de gebeurtenissen naar werkelijkheid zijn getekend, maakt het boek nog indrukwekkender.

De vergelijking met „Bartje” dringt zich voortdurend op in de uitvoerige details waarmee het verhaal is doorspekt. Ook Douwe Veen was vroeger een dromertje, die uren zoet kon zijn aan de waterkant. Ook Douwe Veen maakte afschuwelijke dingen mee en bezag die door een kinderoog. Ook Douwe Veen ervaaarde armoe aan den lijve. En al komt het gezin waarin hij opgroeide als veel harmonischer naar voren dan dat van de Drentse Bartje; problemen met broers die het rechte pad verlieten en zusters die zwanger werden zonder dat de vader bekend was waren er wel degelijk.

De „Jeugdherinneringen van een veenarbeider” zijn ongetwijfeld zeer herkenbaar voor mensen uit de leeftijdscategorie van Douwe Veen. Voor mensen die die tijd niet kennen bieden ze een boeiend verslag over een periode die zo ver achter ons ligt, dat de omstandigheden vrijwel onvoorstelbaar zijn. Het boek is een groot publiek waard.

Douwe Veen,
Jeugdherinneringen van een veenarbeider.

Uitgeverij Xenon.
240 pagina's, prijs f 19,90.

FAILLISSEMENT

Het drama zou nog groter worden. De verzekering schreef her-

Het gezin Veen was weer aangevoelen op losse arbeid. Iets van maatschappijkritiek klinkt toch wel tussen de regels door. „De stoppel moest geploegd worden. De losse arbeiders behoeften niet weer te komen, die moesten maar zien dat ze elders een put werk kregen en anders waren ze maar werkloos. Ze waren immers voor hun werk betaald, nog wel met een halve stuiver meer per uur. Nee, die moesten zich maar zien te redden. Sociale wetten waren er niet. Er bestonden al wel verscheidene organisaties, maar die waren in het beginstadium en konden nog niet meer bereiken dan een kleine loonsverhoging en een arbeidscontract, overeen te komen met de boerenorganisaties. Dit was in grove trekken de verhouding tussen werkgever en werknemer met als underdog altijd de arbeider”.

De eerste winter bracht werkloosheid. In Holte was een huis te koop. Het werd gekocht en het gezin verhuisde, „in mei, zoals de gewoonte was”, naar het ruwe en wilde landschap aan het begin van Westerwolde. Een buurfamilie daar, woonde in een keet met muren van heidezoden en een paar kleine vensters.

De hoop van vader Veen, om van de ruwe grond een vruchtbare landerij te maken, werd door de natuurlijke omstandigheden tegengewerkt. „De ondergrond bestond uit een oerharde plaat van donkerbruin zand, die beslist geen water opnam en dus ook geen water gaf als dat nodig was. In de zomer wreekte zich dat. Als er enige tijd geen regen was gevallen stond de groei stil en vaak verdorde het gewas. Ik kan mij niet herinneren dat wij daar ooit een goed gewas hebben gehad”. Bovendien viel in de

vers in een onontgonnen gebied bij Oldenburg deed het gezin besluiten naar Duitsland te vertrekken.

De „Hollanders” werden in Hude aanvankelijk argwanend bekeken. Maar in het Duitse veengebied wilden de Duitsers zelf niet werken. De Duitse werkgever was al spoedig vol bewondering en uiteindelijk wist vader Veen door eigen initiatief „Törfmeister” te worden en lukte het een redelijk welvarende nering in het turfgraven op te bouwen.

Toen kwam de Eerste Wereldoorlog. Douwe Veen beschrijft hoe, op de Duitse school, die „Lustige Krieg” werd verheerlijkt, terwijl tegelijk de Hollanders, al was Nederland neutraal, vijandig werden bejegend. „Wij waren er wel van overtuigd dat, mocht ons land ook gaan deelnemen aan de oorlog, het de zijde van de Duitse tegenpartij zou kiezen”, schrijft hij. In 1916 waren al veel bekenden „gevallen” of gewond van het front teruggekeerd. Toen een oudere broer een Duits meisje zwanger maakte werd het verblijf nog minder aangenaam en bovendien was het eind van het turfperceel in zicht, zodat het verstandiger werd geacht naar Winschoten terug te keren.

Douwe Veen vertelt uitvoerig over z'n aanpassingsproblemen als kleine schooljongen. „Onze juf praatte natuurlijk „Hoog Hollands”, wat voor de meesten van ons wel wat ongewoon was. Voor mij helemaal. In Duitsland hoorde ik Oldenburgs en een enkele keer ook het officiële Duits, maar bij ons thuis werd altijd „Grunnings” gesproken. Verstaan kon ik de juf wel maar om Hollands te praten viel niet mee”. Juf dwong hem ook nog rechts te schrijven, terwijl hij zwaar links was; geen pretje dus.

van groenten. Er was een omschakeling nodig. Ik ging achter de schrijfmachine zitten om m'n herinneringen op te schrijven”.

Z'n boek beschrijft die herinneringen uiterst gedetailleerd. Douwe Veen geeft diverse gesprekken en gebeurtenissen, waar hij in elk geval geen ooggetuige van was, uitvoerig weer. Zijn herinneringsvermogen lijkt onwaarschijnlijk groot. „Als je achter die schrijfmachine zit, en nadenkt over de tijd die je wil beschrijven, komt alles weer naar boven”, verklaart hij. „Natuurlijk is niet alles letterlijk gebeurd, zoals ik het beschrijf. Soms had ik fantasie nodig, om bijvoorbeeld een gesprek weer te geven. Maar bij mij stond voorop dat ik alles zo waarheidsgetrouw wilde vermelden”.

Het resultaat is bewonderenswaardig. De „Jeugdherinneringen van een veenarbeider” zijn, in al hun onbeduidenheid en het gebrek aan historisch perspectief, dermate boeiend dat ze zich in één adem uit laten lezen.

WELVAART IN HUDE

Enkele jaren voor de geboorte van Douwe was het gezin Veen van het „Tranendal” verhuisd naar Hude. Douwe schetst dat z'n vader, vóór die emigratie, analfabeet was en dankzij een hardhandige ruzie, die hem twee maanden in de gevangenis bracht, daar lezen leerde. Ook rekenen, waardoor hij kon aantonen dat de boer waarvoor hij werkte z'n grond te krap berekende als het op uitbetaling voor aardappelrooien aankwam. Dat gaf dan wel een rechtvaardige uitbetaling, maar vader hoefde verder niet terug te komen. De vraag om turfgra-